

جوانان آسیب‌پذیر

مریم جوادی^۱ فاطمه هرندی^۲

چکیده

افزایش سهم جمعیت جوانان از کل جمعیت کشور از ۲۶/۴ درصد در سال ۱۳۶۵ به ۳۵/۴ درصد در سال ۱۳۸۵ که ناشی از نرخ رشد ۲/۹ درصدی جمعیت طی سال‌های ۱۳۵۵ تا ۱۳۶۵ است، لزوم توجه ویژه و برنامه‌ریزی مناسب را برای استفاده بهینه از منابع موجود جهت حل مسائل خاص مربوط به این زیر جامعه‌ی حدوداً ۲۵ میلیون نفری کشور آشکار می‌سازد. تحصیل، اشتغال و ازدواج از مهم‌ترین مسائل مبتلا به جمعیت جوان کشور است که در برنامه‌های سوم و چهارم توسعه نیز مورد توجه قرار گرفته است. در برنامه چهارم توسعه در ماده‌ی ۱۱۲ که اختصاص به جوانان دارد، دولت مکلف شده است به منظور سامان بخشیدن به امور جوانان، نسبت به افزایش «رفاه»، «سلامت جسمی و روانی»، «رفع دغدغه‌های شغلی»، «ازدواج»، «مسکن» و «آسیب‌های اجتماعی» جوانان اقدام نماید. عمل به این برنامه، مستلزم شناخت دقیق و همه‌جانبه‌ی مسائل مربوط به جوانان به تفکیک زیر گروه‌های خاص آنان می‌باشد. یکی از زیر گروه‌های خاص جوانان، جوانانی هستند که با توجه به شرایطی که در آن قرار دارند بیش‌تر در معرض آسیب‌پذیری می‌باشند و لازم است مورد توجه ویژه‌ی مسئولان ذیربط قرار گیرند. در این مقاله سعی شده به مقوله «جوانان آسیب‌پذیر» که به نظر می‌رسد در مطالعات و بررسی‌های مربوط به جوانان کم‌تر مورد توجه خاص قرار گرفته‌اند، پرداخته شود. نتایج این بررسی نشان می‌دهد که حدود $\frac{1}{4}$ جمعیت جوان کشور به دلیل عدم اشتغال به کار یا تحصیل در مقایسه با سایر همسالان خود بیش‌تر

در معرض آسیب‌های اجتماعی، روانی و جسمی قرار دارند و باید مورد توجه ویژه مسئولان ذیربط قرار گیرند. این گروه که علاوه بر جوانان بیکار در جستجوی کار، جوانان غیر محصلی که تمایل یا نیاز به انجام فعالیت اقتصادی ندارند را نیز در بر می‌گیرد، بخش مهمی از سرمایه انسانی بلااستفاده کشور را نشان می‌دهد که بیش از سایر همسالان خود در معرض آسیب‌های ناشی از رفتارهای پر خطری که می‌تواند بر سلامت حال و آینده‌شان اثر بگذارد، قرار دارند. نتایج به‌دست آمده حاکی از این موضوع است که دختران جوان در مقایسه با پسران جوان و جوانان روستایی نسبت به جوانان شهری، احتمال آسیب‌پذیری بیش‌تری دارند. وضعیت آسیب‌پذیری جوانان در استان‌های مختلف کشور نیز کاملاً متفاوت است به این ترتیب که جوانان استان یزد کم‌ترین احتمال آسیب‌پذیری و جوانان استان‌هایی نظیر ایلام و کرمانشاه، بیش‌ترین احتمال آسیب‌پذیری در بین جوانان استان‌های مختلف کشور را دارا هستند.

واژگان کلیدی:

آسیب‌های اجتماعی، آسیب‌پذیر، دغدغه‌های شغلی، رفتارهای پرخطر

۱- محقق پژوهشکده‌ی آمار- مرکز آمار ایران

۲- عضو هیأت علمی پژوهشکده آمار- مرکز آمار ایران

مقدمه

سازمان بین‌المللی کار^۱ (ILO) با هدف ارائه‌ی مفهومی جامع برای بیان وضعیت بازار کار کشورها، در سال ۱۹۹۹ مجموعه‌ای از نماگرها را تحت عنوان نماگرهای کار شایسته^۲ (DWI) معرفی کرده است که کشورها بتوانند با بهره‌گیری از ابزاری فراتر از شاخص‌های معمول و متداول اقتصادی نظیر نرخ بیکاری به ارزیابی وضعیت موجود بازار و روند تغییرات آن و حتی بررسی مسائل جانبی آن پردازند. در مورد کار شایسته در ایران در سال‌های اخیر مطالعاتی در کشور انجام شده است که از جمله می‌توان به هرندی (۱۳۸۳)، پژوهشکده‌ی آمار (۱۳۸۴) و هرندی و فلاح محسن‌خانی (۱۳۸۵) اشاره نمود.

کار شایسته از چهار جنبه‌ی مختلف مد نظر قرار گرفته که برای هر جنبه نیز نماگرهایی تعریف شده است (ILO, ۲۰۰۵). یکی از این جنبه‌ها «اشتغال» است که یکی از نماگرهای آن «میزان جوانان غیر فعال» می‌باشد. منظور از جوانان غیر فعال، جوانانی هستند که شاغل نیستند و بیکار نیز محسوب نمی‌شوند به این مفهوم که آماده برای کار و در جستجوی کار نیستند. از دیدگاه ILO، محاسبه‌ی سهم این جمعیت از کل جمعیت جوان کشورها و بررسی تغییرات آن در طول زمان از این‌رو حائز اهمیت است که کشورها می‌توانند با بررسی دلایل عدم مشارکت بخشی از این افراد که علی‌رغم تمایل خود در بازار کار حضور ندارند، نسبت به شناسایی و رفع مشکلات مربوط اقدام نمایند. اما شاخص مزبور به تنهایی قادر به نشان دادن ابعاد مشکلاتی که جوانان کشورها با آن مواجه هستند نمی‌باشد چرا که از یک سو در برگیرنده جمعیت جوانان محصل است که صرفاً به دلیل اشتغال به تحصیل در نیروی کار حضور نیافته‌اند و از سوی دیگر جمعیت جوانان بیکار را که علی‌رغم حضور در نیروی کار،

1 -International Labour Organization

2 -Decent Work Indicators

به مراتب بیش تر از جمعیت بیکاران بالغ برای پیدا کردن کار مناسب با مشکل مواجه هستند، شامل نمی شود. لذا در یکی از نشست های تخصصی ILO (ILO، ۲۰۰۶) شاخص دیگری تحت عنوان "نسبت جوانان آسیب پذیر" پیشنهاد شد که به طور مشخص تری بر جوانان در معرض خطر کشورها متمرکز می باشد.

بررسی وضعیت جوانان آسیب پذیر کشور، ویژگی های فردی و خانواری و توزیع منطقه ای آنان و همین طور بررسی و مقایسه ی جنسیتی نسبت آسیب پذیری در زیر گروه های مختلف جوانان و مناطق جغرافیایی مختلف، همچنین بررسی علائق شغلی و شدت آسیب پذیری جوانان بیکار به عنوان بخشی از جوانان آسیب پذیر، اهداف این مقاله را تشکیل می دهد. لازم به ذکر است که تاکنون در کشور در این زمینه مطالعه خاصی انجام نشده است. برای انجام این بررسی از نتایج آمارگیری از نیروی کار مرکز آمار ایران در سال های ۱۳۸۴ و ۱۳۸۵ استفاده شده است. با توجه به فصلی بودن طرح مذکور، برای برآورد اطلاعات سالانه، از فایل ترکیبی مربوط به چهار فصل در هر سال استفاده شده است.

تعریف جوانان آسیب پذیر

عنوان جوانان آسیب پذیر برای نخستین بار در نشست تخصصی سازمان بین المللی کار با موضوع شاخص های کار شایسته در منطقه ی آسیا و اقیانوسیه (ILO، ۲۰۰۶) که در تاریخ ۲۰ الی ۲۲ ژوئن سال ۲۰۰۶ در بانکوک برگزار شد، مطرح شد. در نشست مذکور، پیشنهاد شد علاوه بر شاخص نسبت جوانان غیر فعال در فهرست شاخص های کار مناسب، شاخص «نسبت جوانان غیر شاغل غیر محصل» به عنوان نسبت جوانان آسیب پذیر گنجانده شود. همچنین توصیه شد این نسبت علاوه بر جوانان ۱۹ تا ۲۴ ساله برای جوانان ۱۵ تا ۱۸ ساله

نیز که از نظر این سازمان هنوز جزء نیروی کار کودک محسوب می‌شوند، به‌طور مجزا محاسبه شود. همچنین جوانانی که برای اولین بار جستجوی کار را آغاز کرده‌اند و به عبارت دیگر به تازگی وارد بازار کار شده‌اند، جداگانه مورد توجه قرار گیرند.

در این مقاله، با توجه به تعریف سازمان بین‌المللی کار و همچنین بر اساس تعریف جوان از دیدگاه سازمان ملی جوانان (سازمان ملی جوانان، ۱۳۸۱)، همه‌ی افرادی که در محدوده‌ی سنی ۱۵ تا ۲۹ سال قرار دارند به‌عنوان جوان در نظر گرفته شده‌اند و جامعه‌ی مورد بررسی یعنی جوانان آسیب‌پذیر، همه جوانانی هستند که طبق تعاریف ارائه شده در مرکز آمار ایران (مرکز آمار ایران، ۱۳۸۴، ۱۳۸۵) غیر شاغل و غیر محصل هستند. به این ترتیب جوانان آسیب‌پذیر شامل همه افراد ۱۵ تا ۲۹ ساله‌ای هستند که یا «بیکار» (غیر شاغل، فعالانه در جستجوی کار و آماده برای کار) هستند یا این‌که چنان‌چه خارج از نیروی کار تشخیص داده شده‌اند «غیر محصل» باشند یعنی خانه‌دار، دارای درآمد بدون کار یا سایر وضعیت‌های غیر فعال باشند. نسبت جوانان آسیب‌پذیر، به‌طور کلی از حاصل تقسیم تعداد جوانان ۱۵ تا ۲۹ ساله آسیب‌پذیر بر تعداد کل جوانان ۱۵ تا ۲۹ ساله حاصل می‌شود. این نسبت مشابهاً برای زیر گروه‌های مختلف جوانان قابل محاسبه است.

ذکر این نکته ضروری است که در این مقاله، با توجه به شرایط فرهنگی و اجتماعی کشور، زنان جوانی که «دارای همسر» هستند از شمول تعریف جوانان آسیب‌پذیر خارج شده‌اند.

روش پژوهش

برای انجام این پژوهش از اطلاعات آمارگیری نیروی کار مرکز آمار ایران در سال‌های ۱۳۸۴ و ۱۳۸۵ استفاده شده است. طرح آمارگیری از نیروی کار مرکز آمار ایران از سال ۱۳۸۴ تاکنون به صورت فصلی با هدف کلی شناخت ساختار وضعیت جاری نیروی کار و تغییرات فصلی و سالانه‌ی آن با ۴۴۵۶۸ خانوار نمونه در هر فصل انجام می‌شود. جامعه‌ی هدف طرح شامل همه افرادی است که طبق تعریف، عضو خانوار معمولی ساکن در نقاط شهری یا روستایی کشور هستند. روش نمونه‌گیری، خوشه‌ای دو مرحله‌ای با طبقه‌بندی است و شیوه‌ی نمونه‌گیری چرخشی با الگوی ۲-۲-۲ (هر خانوار نمونه دو فصل متوالی آمارگیری می‌شود، برای دو فصل موقتاً از نمونه خارج می‌شود و مجدداً برای دو فصل دیگر آمارگیری می‌شود) مورد استفاده قرار می‌گیرد. برای دستیابی به برآوردهای مورد نظر اهداف طرح، به هر یک از خانوارهای نمونه و اعضای آن‌ها وزن مناسب تخصیص داده می‌شود. این وزن طی سه مرحله ساخته می‌شود که عبارتند از: تعیین وزن پایه (عکس احتمال انتخاب)، تعدیل وزن پایه برای بی‌پاسخی و تعدیل وزن حاصل بر اساس پیش‌بینی‌های جمعیتی. پس از اعمال سه مرحله وزن‌دهی، وزن نهایی به دست می‌آید که با توجه به آن، معلوم می‌شود هر فرد در نمونه، نماینده چند نفر در جامعه است. برای جزئیات بیشتر نگاه کنید به (مرکز آمار ایران، ۱۳۸۴ و ۱۳۸۵).

یافته ها

با استفاده از اطلاعات وزن‌دهی شده طرح مذکور در سال‌های ۱۳۸۴ و ۱۳۸۵، ویژگی‌های مربوط به جمعیت جوانان آسیب‌پذیر استخراج شد که در قالب ۱۱ جدول به شرح زیر آمده است.

جدول ۱، سهم جوانان آسیب‌پذیر از کل جوانان را در سطح کل کشور، نقاط شهری و روستایی و هر یک از استان‌ها نشان می‌دهد. جداول ۲ الی ۶، توزیع جوانان آسیب‌پذیر را به تفکیک جنس بر حسب منطقه سکونت، گروه‌های سنی، بعد خانوار، وضع فعالیت و تجربه‌ی کار قبلی نشان می‌دهد.

جداول ۷ الی ۹ توزیع نسبی جوانان آسیب‌پذیر بیکار را بر حسب مدت بیکاری، وضع شغلی و بخش عمده فعالیت نشان می‌دهد. جدول ۱۰ متوسط سن، سابقه کار و طول مدت بیکاری جوانان آسیب‌پذیر بیکار را به تفکیک جنس نشان می‌دهد.

جدول ۱۱ توزیع نسبی جوانان آسیب‌پذیر غیر فعال را به تفکیک جنس بر حسب علت عدم جستجوی کار نشان می‌دهد.

جدول ۱: نسبت درصد جوانان آسیب پذیر (سهم جوانان آسیب پذیر از کل جوانان) در هر یک از استان های

کشور به تفکیک جنس

استان	۱۳۸۴			۱۳۸۵		
	کل	مرد	زن	کل	مرد	زن
کل کشور	۲۳/۳	۲۰/۷	۲۶	۲۳/۹	۲۰/۹	۲۶/۹
شهری	۲۲/۴	۲۱/۱	۲۳/۹	۲۳	۲۱/۳	۲۴/۹
روستایی	۲۵	۲۰	۳۰	۲۵/۵	۲۰/۱	۳۰/۹
آذربایجان شرقی	۱۶/۴	۱۲/۹	۲۰/۴	۱۶/۷	۱۲/۴	۲۱/۴
آذربایجان غربی	۲۵/۵	۲۱/۶	۲۹/۳	۲۶/۷	۲۳/۱	۳۰
اردبیل	۲۲/۱	۲۱/۶	۲۲/۶	۲۲/۵	۲۱	۲۴
اصفهان	۱۹/۲	۱۸	۲۰/۴	۱۹/۶	۱۷/۹	۲۱/۳
ایلام	۲۵	۳۲/۳	۳۷/۶	۳۳	۲۸/۸	۳۷
بوشهر	۲۹/۹	۲۶/۶	۳۳/۱	۲۷/۷	۲۳/۶	۳۲/۲
تهران	۱۹/۶	۱۸/۶	۲۰/۶	۲۰/۴	۱۸/۲	۲۲/۷
چهارمحال بختیاری	۲۴/۹	۲۱/۵	۲۸/۵	۲۴/۱	۲۱/۱	۲۷/۴
خراسان جنوبی	۲۵/۷	۲۴/۹	۲۶/۴	۲۲/۳	۲۲/۹	۲۱/۶
خراسان رضوی	۲۰/۸	۱۸/۴	۲۳/۲	۲۲/۱	۱۷/۹	۲۶/۲
خراسان شمالی	۲۵	۲۲/۲	۲۷/۶	۲۹/۷	۲۶/۴	۳۲/۶
خوزستان	۲۵/۵	۲۱/۶	۲۹/۷	۲۴/۷	۱۹/۴	۳۰/۳
زنجان	۲۱/۵	۱۷/۶	۲۵/۳	۲۲	۲۰/۱	۲۳/۸
سمنان	۲۰/۲	۱۸/۳	۲۲/۲	۲۲	۲۰/۵	۲۳/۷
سیستان و بلوچستان	۲۴/۱	۲۴/۱	۲۴	۲۵	۲۵/۱	۲۴/۸
فارس	۲۷/۷	۲۶/۱	۲۹/۴	۲۷	۲۵/۲	۲۹
قزوین	۲۱/۴	۱۷/۴	۲۵/۳	۲۶/۲	۲۱/۹	۳۰/۵
قم	۱۸/۶	۱۶/۷	۲۰/۷	۲۰/۳	۱۷/۵	۲۴/۶
کردستان	۲۷/۶	۲۰/۱	۳۵	۲۸/۶	۲۲/۷	۳۴/۳
کرمان	۲۸/۱	۲۳/۲	۳۳/۵	۲۶/۶	۲۲/۴	۳۱/۳
کرمانشاه	۳۲/۲	۲۶/۴	۳۷/۹	۳۴/۳	۳۱/۵	۳۷/۱
کهگیلویه و بویراحمد	۲۷/۶	۲۵/۷	۲۹/۵	۲۶/۹	۲۳/۹	۲۹/۹
گلستان	۲۶/۱	۲۲/۴	۲۹/۳	۲۶/۴	۲۲/۹	۲۹/۵
گیلان	۲۹/۹	۲۷/۸	۳۱/۹	۲۸/۳	۲۷/۶	۲۹
لرستان	۲۹/۲	۲۵/۳	۳۳/۳	۳۲/۳	۲۹/۳	۳۵/۴
مازندران	۲۰/۶	۱۹/۱	۲۲	۲۰/۵	۱۸/۳	۲۲/۸
مرکزی	۲۴	۱۹/۹	۲۸/۱	۲۶/۴	۲۲/۲	۳۰/۵
هرمزگان	۲۸/۴	۲۵/۶	۳۱	۳۰/۲	۲۶/۲	۳۳/۹
همدان	۲۴/۶	۲۰/۲۰	۲۹	۲۷/۳	۲۴/۳	۳۰/۳
یزد	۱۴/۷	۱۳/۸	۱۵/۷	۱۴/۶	۱۲/۴	۱۶/۹

همان‌طور که جدول فوق نشان می‌دهد جوانان آسیب‌پذیر نزدیک به یک چهارم جوانان کشور را شامل می‌شوند و در دوره دو ساله مورد بررسی روندی نسبتاً افزایشی نیز داشته‌اند (از ۲۳/۳ درصد جمعیت جوان کشور در سال ۱۳۸۴ به ۲۳/۹ درصد در سال ۱۳۸۵ رسیده‌اند). در مقایسه‌ی بین نقاط شهری و روستایی، احتمال آسیب‌پذیری جوانان روستایی بیش‌تر است. در بین استان‌های مختلف نیز بالاترین نسبت جوانان آسیب‌پذیر متعلق به استان‌های ایلام و کرمانشاه است در صورتی که استان‌های یزد و آذربایجان شرقی کم‌ترین نسبت جوانان آسیب‌پذیر را دارا هستند. در واقع جوانان نقاط روستایی و استان‌های محروم‌تر از آن‌جا که از فرصت‌های کم‌تری برای ادامه تحصیل یا اشتغال برخوردار هستند بیش‌تر در معرض آسیب‌پذیری قرار می‌گیرند. ارقام به‌دست آمده به خوبی تأثیر جنسیت را در احتمال آسیب‌پذیری نشان می‌دهند و علی‌رغم حذف زنان جوان متأهل از جمعیت تحت بررسی، هنوز به‌طور محسوسی احتمال آسیب‌پذیر شدن زنان جوان بیش‌تر از مردان است. این وضعیت در نقاط شهری، روستایی و استان‌های کشور نیز مشابه است. از آن‌جا که زنان علاوه بر این‌که به‌طور معمول از فرصت‌های اشتغال کم‌تری برخوردار هستند (هرندی و دیگران، ۱۳۸۵) در مواردی به دلیل شرایط فرهنگی و اجتماعی، امکان ادامه تحصیل یا اشتغال را ندارند، نتایج به‌دست آمده دور از انتظار نیست.

جدول ۲: توزیع نسبی درصد جوانان آسیب‌پذیر بر حسب منطقه‌ی سکونت و جنس

منطقه‌ی سکونت	۱۳۸۴			۱۳۸۵		
	کل	مرد	زن	کل	مرد	زن
کل	۱۰۰	۴۴/۹	۵۵/۱	۱۰۰	۴۴/۴	۵۵/۶
شهری	۶۳/۵	۳۰/۴	۳۳/۱	۶۳/۸	۳۰/۱	۳۳/۷
روستایی	۳۶/۵	۱۴/۵	۲۲	۳۶/۲	۱۴/۳	۲۱/۹

همان‌طور که جدول فوق نشان می‌دهد هر چند احتمال آسیب‌پذیری جوانان روستایی بیش از جوانان شهری است، اما با توجه به نسبت جمعیت شهرنشین کشور، اکثریت جوانان آسیب‌پذیر در مناطق شهری سکونت دارند (۶۴ درصد).

جدول ۳: توزیع نسبی جوانان آسیب‌پذیر بر حسب گروه‌های سنی به تفکیک جنس

۱۳۸۵			۱۳۸۴			گروه‌های سنی
زن	مرد	کل	زن	مرد	کل	
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	کل
۲۶/۱	۲۳/۴	۲۴/۹	۲۸/۳	۲۴/۶	۲۶/۶	۱۵-۱۸ ساله
۵۴/۱	۵۳/۸	۵۴	۵۴/۱	۵۳/۶	۵۳/۹	۱۹-۲۴ ساله
۱۹/۸	۲۲/۸	۲۱/۱	۱۷/۶	۲۱/۸	۱۹/۵	۲۵-۲۹ سال

همان‌طور که جدول فوق نشان می‌دهد ۲۷ درصد جوانان آسیب‌پذیر در سنین بلوغ قرار دارند که احتمال آسیب‌پذیری آن‌ها را بیش از پیش می‌سازد.

جدول ۴: توزیع نسبی جوانان آسیب‌پذیر بر حسب بعد خانوار به تفکیک جنس

۱۳۸۵			۱۳۸۴			تعداد اعضای خانوار
زن	مرد	کل	زن	مرد	کل	
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	کل
۰/۱	۰/۲	۰/۱	۰	۰/۲	۰/۱	۱ نفره
۱/۶	۲/۷	۲/۱	۱/۳	۳/۲	۲/۲	۲ نفره
۷/۲	۱۰/۳	۸/۶	۶/۴	۹/۸	۷/۹	۳ نفره
۱۵/۸	۱۸/۸	۱۷/۱	۱۴/۲	۱۶/۸	۱۵/۴	۴ نفره
۲۲/۱	۲۲/۷	۲۲/۴	۲۱	۲۲	۲۱/۴	۵ نفره
۵۳/۲	۴۵/۳	۴۹/۷	۵۷	۴۸	۵۳	۶ نفره و بیش‌تر

همان‌طور که جدول فوق نشان می‌دهد افزایش بعد خانوار با افزایش احتمال آسیب‌پذیری جوانان رابطه مستقیم دارد و بیش از ۷۰ درصد جوانان آسیب‌پذیر عضو خانوارهای ۵ نفره و بیش‌تر هستند. از آن‌جا که هر چه به تعداد افراد خانوار افزوده می‌شود، جوانان که عمده افزایش افراد خانوار ناشی از افزایش تعداد آنان است، از سهم سرانه کم‌تری از امکانات و توجه خانوار برخوردار می‌شوند، امکان دستیابی به تحصیلات مناسب و به دست آوردن شغل خوب برای آن‌ها کاهش می‌یابد و در نتیجه بیش‌تر در معرض آسیب‌پذیری قرار می‌گیرند. همان‌طور که انتظار می‌رود کم‌ترین سهم مربوط به خانوارهای یک نفره یعنی آن دسته از جوانانی است که به تنهایی زندگی می‌کنند زیرا این جوانان عموماً یا شاغل هستند یا این که در حال تحصیل می‌باشند.

جدول ۵: توزیع نسبی جوانان آسیب‌پذیر بر حسب وضع فعالیت به تفکیک جنس

۱۳۸۵			۱۳۸۴			وضع فعالیت
زن	مرد	کل	زن	مرد	کل	
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	کل
۱۴/۲	۵۱/۴	۳۰/۷	۱۴/۶	۵۰/۷	۳۰/۸	بیکار (در جستجو و آماده برای کار)
۸۵/۸	۴۸/۶	۶۹/۳	۸۵/۴	۴۹/۲	۶۹/۲	غیر فعال غیر محصل

همان‌طور که جدول فوق نشان می‌دهد تنها یک سوم جوانان آسیب‌پذیر، فعال اقتصادی هستند یعنی جوانان بیکار جویای کاری هستند که هنوز موفق به یافتن شغل نشده‌اند. سایر جوانان آسیب‌پذیر (حدود ۶۹ درصد) نه تنها به کار یا تحصیل اشتغال ندارند بلکه در پی یافتن کاری هم نیستند و یا آمادگی برای انجام کار ندارند که این نکته قابل تأمل و نیازمند بررسی بیش‌تری است. بررسی توزیع مذکور به تفکیک جنس حاکی از تأثیر جنسیت بر وضع

فعالیت جوانان آسیب پذیر است به این ترتیب که از مردان جوان آسیب پذیر بیش از ۵۰ درصد در نیروی کار قرار دارند اما از زنان جوان آسیب پذیر تنها حدود ۱۵ درصد در نیروی کار قرار دارند و حدود ۸۵ درصد دیگر دختران جوانی هستند که دارای همسر نیستند و شاغل، بیکار یا محصل هم نیستند.

جدول ۶: توزیع نسبی جوانان آسیب پذیر بر حسب وضعیت تجربه‌ی کار قبلی به تفکیک جنس و

وضع فعالیت

۱۳۸۵			۱۳۸۴			تجربه کار قبلی
زن	مرد	کل	زن	مرد	کل	
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	کل
						بیکار
۲/۶	۳۸/۴	۱۸/۵	۳/۱	۳۷/۸	۱۸/۷	تجربه کار داشته‌اند
۱۱/۶	۱۳	۱۲/۲	۱۱/۵	۱۳	۱۲/۲	تجربه کار نداشته‌اند
						غیر فعال غیر محصل
۶/۹	۱۶/۱	۱۱	۷/۵	۱۷/۶	۱۲	تجربه کار داشته‌اند
۷۸/۹	۳۲/۵	۵۸/۳	۷۷/۹	۳۱/۶	۵۷/۱	تجربه کار نداشته‌اند

بررسی وضعیت تجربه کار قبلی جوانان آسیب پذیر نشان می‌دهد که حدود ۷۰ درصد این جوانان تجربه کار قبلی نداشته‌اند. این درصد برای مردان جوان حدود ۴۵ درصد اما برای زنان جوان نزدیک به ۹۰ درصد است که جای تأمل بسیار دارد.

ارقام به دست آمده بیانگر این مطلب است که مردان جوان برای رسیدن به شغل مناسب خود، رفت و برگشت‌های بیش تری را بین وضعیت بیکاری و اشتغال تجربه می‌کنند در حالی که زنان به علت کم تر بودن تقاضای بازار کار و محدودتر بودن فرصت‌های شغلی مناسب، پس از یافتن شغل، تلاش بیش تری برای حفظ آن می‌نمایند و به عبارت دیگر از ثبات شغلی بیش تری برخوردارند. به این ترتیب در بین مردان جوان آسیب پذیر بیکار بیش از ۷۰

درصد قبلاً تجربه کار داشته‌اند اما در بین زنان جوانان آسیب‌پذیر بیکار تنها حدود ۲۱ درصد تجربه کار قبلی داشته‌اند.

جدول ۷: توزیع نسبی جوانان آسیب‌پذیر بیکار بر حسب مدت بیکاری به تفکیک جنس

۱۳۸۵			۱۳۸۴			مدت بیکاری
زن	مرد	کل	زن	مرد	کل	
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	کل
۸	۲۱/۷	۱۸/۲	۱۱/۵	۲۳/۸	۲۰/۶	کم‌تر از ۳ ماه
۱۸/۴	۲۹/۲	۲۶/۴	۲۲/۱	۲۸/۷	۲۷	۳ ماه تا کم‌تر از یک سال
۲۸	۲۰/۹	۲۲/۷	۲۷/۲	۲۰/۹	۲۲/۵	یک سال تا کم‌تر از دو سال
۴۵/۶	۲۸/۲	۳۲/۷	۳۹/۲	۲۶/۶	۲۹/۹	دو سال و بیش‌تر

بررسی ارقام طول مدت بیکاری جوانان بیکار که حدود ۳۱ درصد کل جوانان آسیب‌پذیر را در برمی‌گیرند نشان می‌دهد که بیش از نیمی از این جوانان در معرض بیکاری طولانی مدت (یک‌سال و بیش‌تر) قرار داشته و از روند رو به رشد قابل توجهی نیز در دوره مورد بررسی برخوردار بوده‌اند. این وضعیت در مورد زنان آسیب‌پذیر بیکار به مراتب شدیدتر است چرا که در سال ۱۳۸۵، حدود ۷۴ درصد زنان جوان بیکار دارای بیکاری طولانی مدت (یک‌سال و بیش‌تر) می‌باشند. از طرفی تنها حدود یک پنجم جوانان بیکار را، تازه واردین به بازار کار که مدت بیکاری آن‌ها کم‌تر از سه ماه است، تشکیل می‌دهند. دسته اخیر در مقایسه با سایر جوانان آسیب‌پذیر از شدت آسیب‌پذیری کم‌تری برخوردارند زیرا به تازگی جستجو برای کار را آغاز کرده و با انگیزه و امید بیش‌تری تلاش خود را صرف پیدا کردن کار مناسب می‌نمایند و در نتیجه کم‌تر در معرض خطرات ناشی از بی‌انگیزه بودن، بی‌برنامه بودن و امید نداشتن به آینده، قرار می‌گیرند.

جدول ۸: توزیع نسبی جوانان آسیب پذیر بیکار بر حسب وضع شغلی مورد نظر و جنس

۱۳۸۵			۱۳۸۴			وضع شغلی مورد نظر
زن	مرد	کل	زن	مرد	کل	
۲۵/۷	۷۴/۳	۱۰۰	۲۶/۱	۷۳/۹	۱۰۰	کل
۲/۶	۲۲/۳	۲۴/۹	۳/۶	۲۳/۹	۲۷/۶	خود اشتغالی
۲۳/۱	۵۲	۷۵/۱	۲۲/۵	۵۰	۷۲/۴	مزدبگیری

جدول فوق نشان می‌دهد اکثریت جوانان بیکار جویای کار خواهان اشتغال مزدبگیری هستند (۷۲/۴ درصد در سال ۱۳۸۴ و ۷۵/۱ درصد در سال ۱۳۸۵). این وضعیت با توجه به محدودیت‌های منابع تأمین سرمایه مورد نیاز خود اشتغالی برای جوانان (هرندی و دیگران، ۱۳۸۶) دور از انتظار نیست.

جدول ۹: توزیع نسبی جوانان آسیب پذیر بیکار بر حسب بخش عمده‌ی فعالیت مورد نظر و جنس

۱۳۸۵			۱۳۸۴			بخش عمده‌ی فعالیت مورد نظر
زن	مرد	کل	زن	مرد	کل	
۲۵/۷	۷۴/۳	۱۰۰	۲۶/۱	۷۳/۹	۱۰۰	کل
۰/۵	۵/۵	۶	۰/۵	۵/۴	۵/۸	کشاورزی
۱/۲	۱۶	۱۷/۲	۱/۲	۱۶/۲	۱۷/۵	صنعت
۲۴	۵۲/۸	۷۶/۸	۲۴/۴	۵۲/۳	۷۶/۷	خدمات

همان‌طور که در جدول فوق نشان داده شده است در بین بخش‌های فعالیت اقتصادی بخش خدمات بخش ارجح اکثریت جوانان بیکار جویای کار می‌باشد (حدود ۷۷ درصد) و پس از آن بخش صنعت با فاصله بسیار زیاد (حدود ۱۷ درصد) قرار دارد و سرانجام تنها حدود ۶ درصد جوانان بیکار جویای کار خواهان اشتغال در بخش کشاورزی هستند. از آن‌جا که سهم اشتغال بخش خدمات چه در کل جمعیت و چه در جمعیت جوان بسیار کم‌تر از رقم مذکور بوده (مرکز آمار ایران، ۱۳۸۶)، جوانان خواهان اشتغال در بخش خدمات، قطعاً در یافتن کار مورد نظر خود با مشکلات بیش‌تری مواجه خواهند بود.

جدول ۱۰: متوسط سن، سابقه کار و مدت بیکاری جوانان آسیب‌پذیر بیکار به تفکیک جنس

۱۳۸۵			۱۳۸۴			متوسط سن، سابقه کار و مدت بیکاری
زن	مرد	کل	زن	مرد	کل	
۲۲/۹	۲۲/۶	۲۲/۷	۲۲/۴	۲۲/۵	۲۲/۵	متوسط سن (سال)
۲۳	۴۵/۲	۴۳/۷	۲۳/۹	۴۶	۴۴/۴	متوسط سابقه کار (ماه)
۲۰/۹	۱۴/۶	۱۶/۲	۱۹/۵	۱۴/۵	۱۵/۸	متوسط طول مدت بیکاری (ماه)

همان‌طور که مشاهده می‌شود متوسط طول مدت بیکاری زنان جوان به میزان قابل توجه بیش از متوسط طول مدت بیکاری مردان جوان است. به بیان دیگر زنان جوان به طور متوسط دوره بیکاری طولانی‌تری در مقایسه با مردان جوان دارند.

جدول ۱۱: توزیع نسبی جوانان آسیب‌پذیر غیر فعال بر حسب علت عدم جستجوی کار به تفکیک جنس

۱۳۸۵			۱۳۸۴			علت عدم جستجو
زن	مرد	کل	زن	مرد	کل	
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	کل
۰/۲	۵/۵	۱/۹	۰/۳	۶/۳	۲/۲	آغاز به کار در آینده (انتظار برای شروع کار جدید)، در انتظار بازگشت به شغل قبلی
۱/۱	۶/۳	۲/۷	۱/۳	۵/۹	۲/۸	در انتظار پاسخ کار فرما، در انتظار اعلام نتایج آزمون استخدامی، در انتظار به ثمر رسیدن سایر اقدامات انجام شده برای پیدا کردن کار، در انتظار فصل کاری
۲/۵	۸	۴/۲	۳/۳	۹/۴	۵/۳	دلسرد شدن از جستجوی کار
۶/۸	۱۰/۲	۷/۸	۵/۷	۱۰/۴	۷/۲	آگاهی نداشتن از روش‌های جستجوی کار
۲/۱	۱۲/۷	۵/۴	۲/۴	۱۳/۹	۶/۱	بیماری، ناتوانی موقت جسمی، بارداری
۱/۴	۳	۱/۹	۲/۷	۴/۵	۳/۳	در حال گذاردن دوره‌های آموزشی (غیر رسمی)
۵۸/۲	۴/۱	۴۱/۳	۵۵/۶	۳/۸	۳۹	مسئولیت‌های شخصی یا خانوادگی
۱۲/۷	۷/۵	۱۱/۱	۱۳/۴	۷/۳	۱۱/۴	بی‌نیاز بودن از انجام کار
۱۵	۴۲/۷	۲۳/۷	۱۵/۳	۳۸/۵	۲۲/۷	سایر

بررسی علل عدم جستجوی کار جوانان آسیب پذیر غیر فعال اقتصادی حاکی از این موضوع است که تنها حدود ۱۱ درصد این جوانان به دلیل بی نیاز بودن از انجام کار در جستجوی کار نبوده اند و حدود ۴۰ درصد نیز علت عدم جستجوی کار را مسئولیت های شخصی و خانوادگی عنوان نموده اند که عمدتاً مربوط به زنان جوان است (هر چند متأهل هم نبوده اند).

بحث و نتیجه گیری

در این مقاله مفهوم آسیب پذیری جوانان تشریح شد و توزیع سنی، منطقه ای و سایر ویژگی های این گروه از جوانان به تفکیک جنس مورد بررسی قرار گرفت. همچنین نسبت آسیب پذیری در مناطق جغرافیایی مختلف و زیر گروه های مختلف جوانان محاسبه و از دیدگاه جنسیتی مقایسه شد. نتایج، بیانگر رشد نسبت آسیب پذیری جوانان در سال ۱۳۸۵ در مقایسه با سال ۱۳۸۴ به ویژه در مورد زنان بود. همچنین مشاهده شد به طور کلی زنان جوان بیش تر از مردان جوان در معرض آسیب پذیری هستند و این موضوع در مورد ساکنین مناطق روستایی با شدت بیش تری صدق می کند. بررسی نسبت آسیب پذیری در بین گروه های مختلف سنی جوانان بیانگر این نکته بود که جوانان ۲۴-۱۹ ساله و به ویژه زنان بیش از همه در معرض آسیب پذیری هستند و آسیب پذیری دختران ۱۵ تا ۱۸ ساله که طبق نظر ILO هنوز کودک محسوب می شوند در مقایسه با پسران همین گروه سنی بیش تر است.

بررسی وضعیت فعالیت جوانان آسیب پذیر بیانگر این موضوع بود که حدود ۳۱ درصد این افراد، بیکار جویای کار و آماده برای کار هستند که بیش از ۷۰ درصد آنان را مردان تشکیل می دهند. اما نکته قابل توجه این بود که زنان بیکار در مقایسه با مردان بیکار به طور متوسط دوران بیکاری طولانی تری را تجربه می کنند و زنانی که از بیکاری آنان یک

سال و بیش تر گذشته است، بیش ترین سهم را در زنان بیکار جوان دارند. بررسی استانی نسبت آسیب پذیری نیز بیانگر این نکته بود که این نسبت در بعضی از استان‌ها نظیر ایلام و کرمانشاه در مقایسه با سایر استان‌ها بالاتر است و در دوره دو ساله مورد بررسی در بعضی از استان‌ها این نسبت افزایش و در بعضی کاهش یافته است. همچنین الگوی جنسی این نسبت در استان‌ها متفاوت است به عنوان مثال بین نسبت آسیب پذیری مردان و زنان در استان کردستان تفاوت قابل ملاحظه‌ای وجود دارد.

با توجه به نتایج فوق‌الذکر به نظر می‌رسد الگوی آسیب‌پذیری بین مردان و زنان و چه بسا بین گروه‌های سنی و مناطق مختلف نیز متفاوت باشد که لازم است در این زمینه بررسی دقیق‌تری صورت پذیرد به عنوان مثال بررسی تأثیر متغیرهایی نظیر منطقه، ویژگی‌های فردی و خانواری در احتمال آسیب‌پذیری جوانان به تفکیک جنس به کمک مدل‌های مناسب می‌تواند کمک‌کننده و مکمل این مطالعه باشد.

منابع

الف) فارسی

۱. پژوهشکده‌ی آمار (۱۳۸۴). نماگرهای کار شایسته در ایران.
۲. سازمان ملی جوانان، (۱۳۸۱). وضعیت و نگرش و مسائل جوانان ایران. تهران، سازمان ملی جوانان.
۳. مرکز آمار ایران، فایل‌های حاصل از آمارگیری از نیروی کار سال‌های ۱۳۸۴ و ۱۳۸۵.
۴. مرکز آمار ایران، نشریه‌های نتایج آمارگیری از نیروی کار سال‌های ۱۳۸۴ و ۱۳۸۵.
۵. مرکز آمار ایران، (۱۳۸۶)، نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۸۵.
۶. هرنندی، فاطمه (۱۳۸۳). کار شایسته (Decent Work) و نماگرهای آن در ایران. مجله برنامه و بودجه، سال نهم، شماره‌ی ۳، صفحه ۳۷-۶۶.
۷. هرنندی، فاطمه؛ فلاح محسن‌خانی، زهره (۱۳۸۵). بررسی وضعیت نابرابری جنسیتی در بازار کار ایران (با استفاده از نماگرهای کار شایسته). مجله‌ی برنامه و بودجه، سال یازدهم، شماره‌ی ۵، صفحه ۷۷-۹۹.
۸. هرنندی، فاطمه، فلاح محسن‌خانی، زهره (۱۳۸۶). اشتغال جوانان و چالش‌های آن. مجله رفاه اجتماعی، سال ششم، شماره ۲۵، صفحه ۱۲۳-۱۴۶.

ب) انگلیسی

1. ILO. (2005). Decent Work Indicators for the Asia and Pacific Region: Concept and Definitions.
2. ILO. (2006) Technical Meeting on Decent Work Indicators (DWI) in Asia and the Pacific, 20- 22 June, Bangkok, Thailand.